

Паэзія і лёс “маладнякоўкі” Зінаіды Бандарынай

Гісторыя літаратурнага аб’яднання “Маладняк” – тэма, якая, на маю думку, не можа пакінуць абываковым даследчыкаў літаратуры, тым больш, што кожны з «маладнякоўцаў» варты асобнай манаграфіі. У мяне ёсць артыкулы, прысвечаныя розным сябрам “Маладняка” і “Узвышша”, а таксама агульным літаратуразнаўчым праблемам, якія разглядаюцца на падставе тэкстаў 20-30-х гадоў, як, напрыклад, крытыка і апалагетыка цывілізацыі, сувязям з Італіяй і г. д. Але так атрымліваецца, што найбольшую ўвагу я надаю даследаванню творчасці Зінаіды Бандарынай, чым займаюся ўжо на працягу дзесяці гадоў, прысвяціла ёй некалькі артыкулаў, а пачала вывучаць на хвалі цікавасці да гендэрных праблем. Першы артыкул так і называўся – “Зборнік З.Бандарынай “Веснацвет” як люстэрка жаночай паэзіі 20-30-х гг. XX ст.”. Можна сказаць, што з гэтага даклада, агучанага на Узвышаўскіх чытаннях у 2010 годзе, у далейшым вырасла анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду “Бліскавіцы”, якую ўклалі мы з Віктарам Жыбулем, і якая, думаю, адыграла сваю станоўчую ролю ў прыцягненні ўвагі да жаночай прысутнасці ў літаратуры гэтага перыяду.

Постаць “маладнякоўкі” Зінаіды Бандарынай вельмі цікавая. Адзначу, што для любога даследчыка вельмі важна сістэмна вяртацца да таго матэрыялу, які ён аднойчы пачаў вывучаць. Гэта дазваляе, прынамсі, выпраўляць недакладнасці, якім па аб’ектыўных прычынах магло знайсціся месца ў папярэдніх публікацыях. Ну і акрамя таго, назапашваецца матэрыял і ўласны жыццёвы вопыт, які дазваляе кожны раз глянуць на аўтара і яго творы з новага ракурсу, супаставіць новыя факты з ужо вядомымі. Гэта адзін аспект. Другі аспект – у тым, што ўважлівае дэталёвае вывучэнне вымагае пэўнага часу і асэнсавання, а трэці – у тым, што не заўсёды ёсць магчымасць займацца толькі тым, што цікава ў дадзены момант. Заўважу таксама, што Бандарына пражыла,

хоць і не вельмі доўгае, але і не такое кароткае жыццё як многія яе паплечнікі па “Маладняку”. І таму, ёсць магчымасць прасачыць і яе далейшы лёс, вывучыць “пост-маладнякоўскую” творчасць, якая таксама даволі багатая, пры тым, што многія творы, асабліва паэтычныя, засталіся ў рукапісах ці ў машынапісах і пры жыцці аўтаркі не друкаваліся.

Чым прывабная постаць Зінаіды Бандарынай? Яе паэзія адлюстроўвае ўсе супярэчнасці “маладнякоўскага” перыяду беларускай літаратуры. Зінаіда Бандарына імкнулася праявіць і грамадзянскую пазіцыю, і пазіцыю сваю як асобы (і не толькі ў літаратуры), была вельмі актыўная, палкая, шукала самарэалізацыі ў грамадскай дзейнасці, нават сама сябе ў лістах да жонкі Янкі Купалы, з якой падтрымлівала сяброўства ўсё жыццё, называла “ваша шалёная Зіна”. Працавала ў саўгасе і ў школе, у 1927 годзе скончыла вядомы Белпедтэхікум, дзе вычылася ў асяроддзі іншых таленавітых дзяўчат і юнакоў. Выкладала беларускую мову ў Сібіры, дзе пакінула пра сябе добрыя ўспаміны, супрацоўнічала з тэатрамі і кінастудыямі, працавала на радыё, у газетах і часопісах, а яе кніга «Веснацвет», якая выйшла ў 1931 годзе, стала ўсяго толькі чацвёртым «жаночым» выданнем у беларускай паэзіі...

Адзначым, што, калі ў творчасці Зінаіды Бандарынай 20–30-х гадоў ёсць тэндэнцыя да эксперыментаў са словам і рытмам (дастаткова згадаць верш “Званы”), у некаторых вершах, асабліва пачатку 30-х, адчуваецца ўплыў Маякоўскага, то больш познія творы паэтки напісаны больш традыцыйна з пункту гледжання формы. Гэта, дарэчы, заўважна і ў творчасці Яўгеніі Пфляўмбаўм, яшчэ адной “маладнякоўкі”, якая пражыла доўгае творчае жыццё. Хацелася б звярнуць увагу і на такі аспект, як уважлівае прачытанне грамадзянскай лірыкі ці лірыкі “сацыяльнага заказу”, бо і ў такіх вершах сустракаюцца “залацінкі”, напрыклад, чаго вартая фраза “ды не здольна старасць засціць сонца” з верша “Клара Цэткін”, якая і сёння гучыць вельмі актуальна. Калі мы гаворым пра гендэрную праблематыку, то творы Зінаіды Бандарынай адлюстроўваюць тыя праблемы, з якімі сутыкалася жанчына 20-х

гадоў, у іх мы сустракаем такія паняцці як “жанаадзел”, “новы быт” і іншыя, якія немагчыма правільна зразумець без ведання гістарычнага кантэксту.

Яшчэ адна цікавая і пакуль неасэнсаваная старонка – удзел Зінаіды Бандарынай ў Вялікай Айчыннай вайне ў якасці санінструктара. Такая паэтка ў нас ці не адзіная. Гэты момант цікавы не толькі як факт біяграфіі – сярод неапублікаваных вершаў Зінаіды Бандарынай ёсць шмат “франтавых”, якія – спадзяюся, у хуткім часу стануць вядомымі беларускаму чытачу.

Наколькі важным лічыла свой удзел у “Маладняку” ўжо сталая паэтка? Вядомыя ўспаміны Ніла Гілевіча, што друкаваліся ў часопісе “Дзеяслоў”, пра тое, як яму, яшчэ зусім юнаму, супрацоўніца ЛПМа Зінаіда Бандарына распавядала пра “Маладняк” і чытала верш Уладзіміра Дубоўкі “О, Беларусь, мая шыпшына...”. Але ў якасці сведчання мы маем вершы і самой Бандарынай, напрыклад, верш “Я рада”, створаны ў 1957 годзе, які будзе надрукаваны ў першым нумары часопіса “Малодосць” за гэты год разам з артыкулам, прысвечаным новым матэрыялам аб жыцці і творчасці паэткі:

Я рада сябрам дарагога юнацтва,
Мы яблык астатні дзелім па-брацку,
Спрачаемся з пылам юнацкім
З нягодай і духам жабрацкім.

Ёсць у Бандарынай і верш “Не мірацца ў сэрцы” 1958 года– своеасаблівае, на нашу думку, прысвячэнне свайму пакаленню з такімі радкамі:

Труцілі і чысцілі зерне-насенне,
І чыстае жыта, як наша сумленне.

Думаецца, што праект “На хвалі часу, у плыні жыцця...” стане выдатным стымулам для прыцягнення ўвагі да асобы Зінаіды Бандарынай і іншых аўтарак і аўтараў “Маладняка”, пашырыць нашае ўяўленне аб развіцці беларускай літаратуры і аб тых складанасцях, з якімі яна сутыкалася, а магчымасць віртуальнага доступу да выданняў 20-30-х гадоў дае магчымасць апэратыўна ўдакладняць пэўныя моманты, а значыць дапамагае нам у даследчыцкай працы.

Бібліяграфія:

1. Данільчык А. “Асабістая справа” Зінаіды Бандарынай і іншыя матэрыялы да біяграфіі паэтки / А. Данільчык // Маладосць. – 2020. – № 1. – С. 63–73.
2. Данільчык А. Зборнік З. Бандарынай “Веснацвет” як люстэрка жаночай паэзіі 20–30-х гг. ХХ ст. // Пра час “Узвышша” : матэрыялы Узвышшаўскіх чытаньняў ... / [навук. рэд. М. І. Мушыньскі]. – Мінск. – 2011. – Вып. 5. – С. 78–84.
3. Данільчык А. “Жывая дзікарка” беларускай паэзіі: слова пра Зінаіду Бандарыну // Дзеяслоў. – 2012. – № 4. – С. 272 – 281.
4. Данільчык А. Жыць верай : ненадрукаваныя творы Зінаіды Бандарынай. – ЛіМ. – 2016. – 28 кастр. – Рэжым доступу: <http://zviazda.by/ru/node/91925>.
5. Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду / [уклад., каментар.: А. Данільчык, В. Жыбуль]. – Мінск : Кнігазбор, 2017. – 446 с. – (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў “Кнігарня пісьменніка” ; вып. 88).